

این درسنامه، شامل سوالات متن، بخوانیم و بدانیم و پاسخ فعالیت‌های درس چهارم کتاب جامعه‌شناسی ۳ است. دشواری زبانی و مفهومی کتاب و آزمون هماهنگ کشوری، هدف نگارش این درسنامه می‌باشد. با انتشار این فایل، زمینه دسترسی رایگان دانش‌آموزان علوم انسانی مناطق مختلف کشور را به این محتوای آموزشی فراهم نمایم. مبنای طرح سوالات، کتاب چاپ ۱۳۹۸ است.

درس چهارم: کنش اجتماعی

مهر ۱۳۹۸

نگارش: مژده قربانعلی زاده

گروه علوم اجتماعی گیلان

مقدمه

..... صفحه ۳۳

۱- مردم آمرلی در اواخر سال ۱۳۹۲ چگونه در برابر حصر داعش ایستادند؟
با تکیه بر ظرفیت‌های بومی و فرهنگی خود و برخلاف نظم و نظریات معمول در برابر ۲۰۰ هزار داعشی ایستادند. آنها با کمترین نیرو و امکانات نظامی، ۸۰ روز مقاومت کردند تا اینکه در نهایت گروه‌های مقاومت عراق خود را به آمرلی رساندند و حصر آن شهر شکسته شد.

۲- الگوی مقاومت آمرلی چه بود؟ الگوی مقاومت آمرلی، نظامی نبود بلکه کاملاً فرهنگی بود.

۳- چرا انتشار خبر پیروزی آمرلی برای داعش بسیار گران تمام شد؟

زیرا دیگر شهرهای عراق با همین الگو، در برابر داعش ایستادند و سه سال بعد موصل آزاد شد.

۴- کدام نوع مبارزه از نظم مشخصی پیروی می‌کند؟ مبارزه نظامی

۵- منظور از جنگ‌های نامنظم چیست؟

جنگ‌های نامنظم مبتنی بر آگاهی فرهنگی و جغرافیایی سربازان محلی یک منطقه است که قادرند در موقعیت بومی خود، با امکانات محدود حتی در برابر تهاجم یک ارتش بزرگ نیز مقاومت کنند. سربازان جنگ‌های نامنظم معمولاً نقشه‌های از پیش برنامه‌ریزی شده را اجرا نمی‌کنند بلکه متناسب با موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی خود عمل می‌کنند.

..... صفحه ۳۴

۶- اصطلاح «جنگ‌های نامنظم» را اولین بار چه کسی به کار برد؟ مصطفی چمران

۷- یک نمونه از جنگ‌های نامنظم نام ببرید. مقاومت مردم آمرلی

۸- در جنگ‌های نامنظم، افراد چگونه با نظم موجود مواجه می‌شوند؟

در جنگ‌های نامنظم افراد از نظم موجود پیروی نمی‌کنند بلکه از آن فراتر می‌روند و با ارزش‌ها و معانی پیوند می‌خورند. سربازان جنگ‌های نامنظم به سبب انگیزه‌های اخلاقی و آرمان‌های معنویشان، توانی فراتر از نظم موجود به دست می‌آورند.

خشت بنای جامعه

۹- خشت بنای جامعه چیست؟

کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است و تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با کنش‌های اجتماعی پدید می‌آیند.

۱۰- ساختارهای اجتماعی چگونه شکل می‌گیرند؟

ساختارهای اجتماعی، هر چقدر هم جا افتاده و باسابقه باشند، با کنش‌های افراد به وجود آمده‌اند و برقرارند.

..... صفحه ۳۵

۱۱- یک نمونه مثال بزیند که کنش اجتماعی افراد باعث ایجاد مسایل اجتماعی در جامعه می‌شود؟

مثال اول: تاجری میان سال، واردکننده لوازم خانگی است. او با اداره‌هایی مانند گمرک و دارایی سر و کار زیادی دارد و تلاش می‌کند، کار خود را در این اداره‌ها به ساده‌ترین و سریع‌ترین شکل ممکن، پیش ببرد. به همین دلیل با برخی مسئولان و کارکنان این اداره‌ها روابط دوستانه برقرار کرده و گاهی به آنها هدایای ارزشمندی می‌دهد. البته از این امر چندان راضی نیست ولی آن را تنها راه پیشبرد کارهایش می‌داند. او معتقد است که کار در نظام اداری کشور فقط با پرداخت رشوه و برقراری رابطه، انجام می‌شود. (مساله رشوه)

مثال دوم: منزل کارمند با سابقه یکی از اداره‌های دولتی شهر تهران تا اداره‌اش فاصله زیادی دارد. هرچند او می‌تواند با مترو یا اتوبوس تندرو به محل کار برود اما اغلب ترجیح می‌دهد از ماشین خود استفاده کند، چون تحمل معطلی و شلوغی را ندارد. او از ترافیک سنگین خیابان‌ها و آلودگی هوا شکایت دارد و معتقد است که مسئولان به درستی به وظایف خود عمل نمی‌کنند؛ برای همین، این مشکلات سال‌هاست که حل نشده باقی مانده‌اند. (مساله ترافیک)

۱۲- نظام اداری محصول چیست؟

محصول کنش‌های مدیران، کارکنان، قانون‌گذاران و مراجعان است.

۱۳- یک نمونه مثال بزیند که کنش اجتماعی افراد می‌تواند در حل مسایل اجتماعی جامعه مؤثر باشد؟

مثال اول: آقای تاجر به عنوان یک واردکننده کالا یا پرداخت‌کننده مالیات، فردی بیرون از این نظام اداری نیست بلکه خود، عضوی از آن است و همچنان که با اقداماتش می‌تواند در تداوم و تثبیت آن نقش داشته باشد، می‌تواند موجب تغییر و تحول در آن نیز بشود. او با برقراری روابط دوستانه و پرداخت رشوه، خود به تداوم مشکلاتی که از آن گله‌مند است، کمک می‌کند. اگر از پرداخت رشوه برای پیشبرد کارش صرف نظر کند و دیگر همکاری‌اش را هم از چنین کاری باز دارد، مسلماً با موانع و دشواری‌هایی مواجه می‌شود اما به سهم خود برای اصلاح این ساختار تلاش کرده است و چه بسا به مرور در این تغییر، موفق شود.

مثال دوم: آقای کارمند نیز با استفاده از خودروی خود، در تداوم ترافیک شهری و آلودگی هوا سهیم است و اگر از وسایل حمل و نقل عمومی استفاده کند، می‌تواند در حل این مشکلات مؤثر باشد.

..... صفحه ۳۶

۱۴- آیا «کنش افراد» می‌تواند بر «مسایل اجتماعی» اثر بگذارد؟ توضیح دهید.

مشکلات و مسائل اجتماعی، آن‌چنان که به نظر می‌رسند، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر افراد نیستند و این‌گونه نیست که فقط افراد خاصی، مثل مسئولان و مدیران، بتوانند بر آنها تأثیر بگذارند. همه ما از آنجا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن، اثر می‌گذاریم اگر چه میزان تأثیرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها، نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند.

۱۵- چه ارتباطی بین «زندگی اجتماعی انسان» و «نظم» وجود دارد؟

زندگی اجتماعی انسان و نظم، همزاد یکدیگرند اما انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند. به هر میزان که این آرمان‌ها و ارزش‌ها والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آنها قوی‌تر باشد، تغییر مهم‌تری ایجاد خواهد شد.

۱۶- چه عواملی موجب می‌شوند انسان‌ها تغییرات مهم‌تری ایجاد نمایند؟

به هر میزان که آرمان‌ها و ارزش‌ها والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آنها قوی‌تر باشد، تغییر مهم‌تری ایجاد خواهد شد.

..... صفحه ۳۷

۱۷- آیا انسان‌ها با نظم موجود برخورد یکسان دارند؟ مثال ذکر کنید.

خیر. مثلاً ممکن است تاجری که در موقعیت رشوه‌قرار می‌گیرد، مشکلات زیادی را تحمل کند اما برای حفظ منافع اقتصادی اش، انگیزه زیادی برای تغییر وضعیت موجود نداشته باشد یا کارمندی که به جای حمل و نقل عمومی از خودروی شخصی

استفاده می‌کند، با مشکلات شهری متعددی مواجه باشد اما برای حل آنها هیچ اقدامی نکند. در مقابل، ممکن است عموم مردم چنان انگیزه‌ای پیدا کنند که آغازگر حل یک بحران جهانی شوند؛ همانطور که مقاومت مردم آمرلی، سرآغاز فروپاشی داعش شد.

۱۸- منظور از کنش اجتماعی چیست؟ فعالیت معناداری که با توجه به دیگری انجام می‌شود.

۱۹- آیا کنش‌های انسان را می‌توان با روش تجربی تحلیل کرد؟ توضیح دهید.

خیر. انسان‌ها، برخلاف پدیده‌های طبیعی، آگاهانه عمل می‌کنند و عملشان معنادار است. آنها در شرایط گوناگون، رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند. به همین دلیل کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تجربی تحلیل کرد، زیرا اگرچه حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند اما روش تجربی توان فهم معانی کنش انسان‌ها را ندارد.

..... صفحه ۳۸

۲۰- کدام روش، توان فهم معانی کنش انسان‌ها را ندارد؟ روش تجربی

۲۱- رویکرد تبیینی چه دیدگاهی نسبت به معنای کنش دارند؟

رویکرد تبیینی بر آنچه مشاهده می‌شود تمرکز می‌کند و اغلب معنای کنش و آنچه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرد.

۲۲- نادیده گرفتن کنش در زندگی اجتماعی انسان‌ها چه پیامدهایی دارد؟ نام ببرید.

خلاقیت زدایی، ارزش زدایی، معنازدایی

۲۳- جامعه‌شناسان تبیینی چه دیدگاهی نسبت به مفهوم اراده و خلاقیت دارند؟

جامعه‌شناسان تبیینی با تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند.

۲۴- تأکید افراطی بر نظم اجتماعی در رویکرد تبیینی چه پیامدی دارد؟

- افراد بدون آنکه بدانند این نظم برای تحقق چه آرمان‌ها و ارزش‌هایی است، صرفاً آن را رعایت کنند.

- موجب سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در بسیاری عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود.

۲۵- نمونه‌های از خلاقیت‌های انسانی نام ببرید که با فراتر رفتن از نظم موجود پدید می‌آیند؟

انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ

۲۶- مفهوم خلاقیت زدایی که یکی از پیامدهای نادیده گرفتن کنش است، شرح دهید.

کنش اجتماعی، ارادی است. اما جامعه‌شناسان تبیینی با تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی، اراده و خلاقیت انسان‌ها را نادیده می‌گیرند. تأکید افراطی بر نظم اجتماعی به تدریج سبب می‌شود افراد بدون آنکه بدانند این نظم برای تحقق چه آرمان‌ها و ارزش‌هایی است، صرفاً آن را رعایت کنند. به علاوه، این تأکید موجب سرکوب روحیه خلاق انسان‌ها در بسیاری عرصه‌ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می‌شود. انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ هنگامی پدید می‌آیند که انسان از نظم موجود گامی فراتر می‌گذارد.

۲۷- تعبیر قفس آهنین از کیست؟ ماکس وبر

۲۸- منظور وبر از قفس آهنین چیست؟

ماکس وبر از سلطه‌نظمی که گویا هدفی جدا از انسان‌ها و نیازهای واقعی آنها دارد، به قفس آهنین تعبیر می‌کند.

۲۹- مفهوم خلاقیت زدایی با نادیده گرفتن کدام ویژگی کنش ارتباط دارد؟ ارادی بودن

..... صفحه ۳۹

۳۰- مفهوم ارزش زدایی با نادیده گرفتن کدام ویژگی کنش ارتباط دارد؟ هدف دار بودن

۳۱- آیا اهداف کنشگران در کنش اجتماعی قابل مشاهده هستند؟

برخی اهداف کنشگران مانند کسب درآمد، ساختن خانه و ... قابل مشاهده اند ولی انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق اهداف و ارزش‌هایی مانند کسب فضیلت‌های اخلاقی، جلب رضایت الهی و ... هستند که دیگران نمی‌توانند آنها را مشاهده کنند.

۳۲- چند هدف قابل مشاهده در کنش اجتماعی نام ببرید. کسب درآمد، ساختن خانه

۳۳- چند هدف در کنش اجتماعی نام ببرید که قابل مشاهده نیستند. کسب فضیلت‌های اخلاقی، جلب رضایت الهی

۳۴- آیا در جامعه‌شناسی تبیینی می‌توان ارزش‌ها را فهم کرد؟ توضیح دهید.

خیر. در جامعه‌شناسی تبیینی، ارزش بودن مهربانی و فداکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی و خودخواهی قابل فهم نیست؛ زیرا با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه توزی یک رذیلت اخلاقی است.

۳۵- چرا در جامعه‌شناسی تبیینی ارزش بودن مهربانی و ضد ارزش بودن کینه توزی قابل فهم نیست؟

زیرا با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه توزی یک رذیلت اخلاقی است.

۳۶- نادیده گرفتن ارزش‌ها در جامعه‌شناسی تبیینی چه پیامدی دارد؟

به سبب اینکه بسیاری از کنش‌های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد تبیینی قابل توضیح نیستند، کسانی که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی، مذهبی و ... دچار اخلاق‌گریزی می‌شوند.

۳۷- مفهوم ارزش زدایی که یکی از پیامدهای نادیده گرفتن کنش است، شرح دهید.

کنش اجتماعی، هدف دار است. برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده اند ولی انسان‌ها اغلب در کنش‌هایشان به دنبال تحقق اهداف و ارزش‌هایی هستند که دیگران نمی‌توانند آنها را مشاهده کنند. در جامعه‌شناسی تبیینی ارزش بودن مهربانی و فداکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی و خودخواهی قابل فهم نیست؛ زیرا با استفاده از روش‌های تجربی نمی‌توان گفت که مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه توزی یک رذیلت اخلاقی است. به سبب اینکه بسیاری از کنش‌های عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد تبیینی قابل توضیح نیستند، کسانی که فقط روش‌های تجربی را معتبر می‌دانند، با انکار ارزش‌های عاطفی، اخلاقی، مذهبی و ... دچار اخلاق‌گریزی می‌شوند.

۳۸- برای مفهوم ارزش زدایی در غرب مثال ذکر کنید؟

بزرگ‌ترین کشتار جهان در جنگ‌های جهانی اول و دوم، میان توسعه یافته‌ترین کشورهای رخ داد و با فاجعه هیروشیما و ناکازاکی پایان یافت.

۳۹- چرا پیشرفت‌های چشمگیر جهان غرب در حوزه صنعت و فضا به فراگیرتر و عمیق‌تر شدن فجایع انسانی

و زیست محیطی منجر شده است؟ به دلیل ارزش زدایی

۴۰- مطالعات تبیینی، علل اعتیاد برخی جوانان و نوجوانان به اینترنت و بازی رایانه‌ای را چگونه توضیح می‌دهند؟

مطالعات تبیینی نشان داده اند که میان عواملی مانند میزان پرخاشگری، هیجان، خواب، وضعیت تحصیلات و تأهل (عوامل قابل مشاهده) با اعتیاد به اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای رابطه وجود دارد.

..... صفحه ۴۰

۴۱- مفهوم معنا زدایی با نادیده گرفتن کدام ویژگی کنش ارتباط دارد؟ آگاهانه و معنادار بودن

۴۲- آیا می‌توان بدون توجه به تفسیر کاربران از موقعیت خاص خود، گرایش کاربران به اینترنت و بازی رایانه‌ای

را توضیح داد؟ خیر. زیرا کنش اجتماعی، آگاهانه و معنادار است. نادیده گرفتن معنای کنش، سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند. اما اگر تفسیرهای جوانان و نوجوانان را در نظر بگیریم، متوجه خواهیم شد که عامل اصلی گرایش این کاربران به اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای، معنای استفاده از این ابزار است. بیشتر جوانان و نوجوانان استفاده هر چه بیشتر از اینها را به روز بودن، سرگرمی، هیجان، آزادی و توانایی معنا می‌کنند. این قبیل معنای و انگیزه‌ها، عوامل اصلی حضور افراطی جوانان و نوجوانان در فضاهای مجازی است.

۴۳- نادیده گرفتن معنای کنش (معنا زدایی) در مطالعات تبیینی، چه پیامدی دارد؟

نادیده گرفتن معنای کنش، سبب شده است که، بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند.

۴۴- اگر اعتیاد برخی جوانان و نوجوانان به اینترنت و بازی رایانه ای را بر اساس تفسیر آن ها بررسی کنیم به چه نتیجه ای می‌رسیم؟

اگر تفسیرهای جوانان و نوجوانان را در نظر بگیریم، متوجه خواهیم شد که عامل اصلی گرایش این کاربران به اینترنت و بازی های رایانه ای، معنای استفاده از این ابزار است. بیشتر جوانان و نوجوانان استفاده هر چه بیشتر از اینها را به روز بود، سرگرمی، هیجان، آزادی و توانایی معنا می‌کنند. این قبیل معانی و انگیزه ها، عوامل اصلی حضور افراطی جوانان و نوجوانان در فضاهای مجازی است.

۴۵- چگونه می‌توان انگیزه جوانان و نوجوانان (در استفاده از اینترنت و...) را فهم کرد؟

برای فهم انگیزه جوانان و نوجوانان نمی‌توان از روش های تجربی استفاده کرد، بلکه باید همدلانه با جوانان همراه شد تا مسائل زندگی و آرزوهای آنها را فهمید و آنان را یاری داد.

۴۶- همراهی همدلانه در جامعه شناسی به چه معناست؟

همراهی همدلانه به معنای تأیید کنشگران نیست، بلکه به معنای نگاه کردن به مسائل آنها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آنهاست. ما در جهان اجتماعی با افراد آگاه سروکار داریم و لازم است با توجه به تفسیر آنها از خودشان، به فهم همدلانه رفتار آنها دست پیدا کنیم.

۴۷- مفهوم معنا زدایی که یکی از پیامدهای نادیده گرفتن کنش است، شرح دهید.

کنش اجتماعی آگاهانه و معنادار است. معنا زدایی با نادیده گرفتن معنای کنش، سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند. در نتیجه قادر به فهم معنای کنش نباشند.

..... صفحه ۴۱

۴۸- در رویکرد تبیینی، تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی چه پیامدی دارد؟

تأکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی به حذف اراده و خلاقیت، ارزش و اخلاق، آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی می‌انجامد و شور زندگی را از انسان ها می‌گیرد.

۴۹- برای جلوگیری از پیامدهایی چون حذف خلاقیت، ارزش، اخلاق و... از زندگی اجتماعی، جامعه شناسان کدام مفهوم را مورد توجه قرار دادند؟ کنش اجتماعی

۵۰- نظریه پردازان کنش اجتماعی، مهم ترین ویژگی کنش را چه می‌دانند؟ آگاهی و معناداری

۵۱- نظریه پردازان کنش اجتماعی، زندگی اجتماعی را با تأکید بر و مطالعه می‌کنند.

آگاهی - معنا

۵۲- نظریه پردازان کنش اجتماعی، نسبت به ویژگی های اراده و ارزش در کنش اجتماعی چه دیدگاهی دارند؟

ویژگی های دیگر کنش، یعنی اراده و ارزش را مهم می‌دانند ولی آنها را برخاسته از آگاهی و تابع آن می‌بینند.

۵۳- نظریه پردازان کنش اجتماعی، هر یک از ویژگی های کنش را چگونه ارزیابی می‌کنند؟

آگاهی و معناداری را مهم ترین ویژگی کنش اجتماعی می‌دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تأکید بر آگاهی و معنا، مطالعه می‌کنند. این جامعه شناسان، ویژگی های دیگر کنش، یعنی اراده و ارزش را مهم می‌دانند ولی آنها را برخاسته از آگاهی و تابع آن می‌بینند.